WEBINAR 2. MIGRACIONS I REFUGI. CATALÀ. EMISSIÓ: 7-10.26 (transcripció)

Ponents: Eva Gaudes i Marta Montesinos

Presentadora:

Bona tarda a tothom. Benvinguts a aquesta segona sessió del cicle *Migracions i refugi: sensibilització i eines crítiques per al professorat*. Aquesta tarda comptarem amb les ponents Marta Montesinos i Eva Gaudes, que ja coneixeu del primer webinar, totes dues amb una llarga trajectòria en la docència de primària i de secundària. Endavant, Eva.

Eva Gaudes:

Sigueu benvinguts al webinar 2. Estem parlant de migracions i refugi, i avui tractarem la realitat migratòria global i el seu impacte en els centres educatius. És a dir, el nostre interès a fer aquests webinars és portar aquest tema a les nostres pràctiques educatives. L'objectiu és aquest: arrossegar-lo al nostre camp. No pretenem ser especialistes en migracions humanes, però sí sensibles amb el que tenim a les aules, amb la nostra realitat i entorn.

Per això, avui us parlarem durant dues hores bàsicament de convivència. Començarem parlant de com arriben els migrants a la nostra terra i acabarem fent-nos preguntes que ja us podeu començar a plantejar: preguntes tan existencials com si som acollidors i si veritablement ho estem fent bé. Es tracta de crear un discurs entre tots, de sintonitzar i que els uns aprenguem dels altres, perquè ningú neix ensenyat en aquesta vida en res.

Per començar, passem a la següent diapositiva i veieu aquí el barri de la Ribera, un barri de Barcelona que durant un temps va voler conviure i va buscar aquesta convivència escoltant les persones migrants que arribaven, interessant-se per la seva procedència i per les dificultats amb què havien arribat. Van trobar molts artistes —alguns ho eren i d'altres es van veure abocats a dibuixar la seva història— i van fer unes fotografies precioses: cada família es va retratar dins d'un marc de cartró senzill i van fer una exposició multitudinària al barri. Pensem que aquest tipus d'experiències són les que ens enriqueixen i les que obren en l'entorn dels centres educatius aquest debat i aquesta convivència. Marta, quan vulguis passem a la següent diapositiva.

Volíem plantejar-ho escoltant unes reflexions. Tenim precisament una notícia de TV3 que ens explica aquesta situació. Quan tu creguis, Marta, activa-la.

(Es reprodueix el tall del telenotícies de TV3: «Dormen en un campament improvisat amb matalassos inflables i mantes, tan a prop de la policia. Són una dotzena de dones i busquen així sentir-se més segures... Només s'atreveixen a dormir de dia... Les dones denuncien que la massificació i la manca d'espai segur les deixen especialment exposades... Però, malgrat tot, estan disposades a quedar-se al carrer abans de renunciar a la llibertat»).

Mireu, això va de llibertat, precisament. Les dones prefereixen exposar-se a estar al carrer, a rebre agressions de tota mena, perquè saben d'on marxen i saben el destí que busquen. Tota persona té dret a prosperar.

Si passem a la següent diapositiva ens centrarem en l'eix. Us convidem avui a fer una reflexió sobre la lectura de contes, a aclarir el que significa el dol migratori, a desmuntar els rumors respecte a les notícies des de programes com Verificat, i sobretot a centrar-nos en les diferents formes d'integració i en aquesta realitat que ens és desconeguda; perquè per comprendre-la i per poder acollir-los i ajudar-los, realment l'hem de conèixer: des del desconeixement no podrem fer res. A partir d'aquí consensuarem alguns conceptes d'integració i ens preguntarem si sabem acollir. Ningú en sap del tot, però venim a aprendre, i per això tenim una maleta de recursos que volem compartir.

Aquesta és la història d'Ensi Darrato, un immigrant senegalès que porta una colla d'ONGs aquí a l'Estat espanyol i que va venir des de Gran Canària. Ens explica el seu viatge, els moments difícils que passa, i que la dificultat de pujar a una pastera i sobreviure amagat sota camions és inferior a les dificultats d'integrar-se i d'aconseguir la nacionalitat espanyola, que és el seu somni. Recomano molt que consulteu aquesta història per internet. El subtítol diu: «Si paráramos, moriríamos». És així: arriben i estan les 24 hores del dia en vigilància, en perill continu, i la seva sort depèn de no parar, d'estar desperts i de col·laborar amb altres persones. La nostra ajuda és imperiosa.

Marta Montesinos:

Bona tarda a tothom. Seguint en la línia d'escoltar la veu dels migrants en primera persona, us volia recomanar aquesta lectura: *Jo també sóc catalana*, de Najat El Hachmi, una noia que va arribar a Vic amb 8 anys. Ens explica les seves vivències de la migració. Després té molts altres llibres en aquesta línia. Hem seleccionat aquest breu fragment perquè pensem que és molt potent:

«Tothom parla del xoc de civilitzacions referint-se a la problemàtica de la integració dels immigrants i elements relacionats amb la convivència en espais comuns i públics. Però pocs parlen del conflicte interior de les persones immigrants i de les seves famílies.»

Pensem que aquest fragment ens convida a canviar la mirada. Si al webinar 1 parlàvem de migracions i refugi mirant-ho des de fora, en aquest webinar volem fer el pas a mirar-ho des de l'interior dels migrants. Migrar implica aquest conflicte intern: la persona deixa enrere persones estimades, una llengua, unes rutines, paisatges, olors, una manera de relacionar-se. El que parlàvem de les identitats múltiples: no perds les teves identitats d'origen en arribar, i a més en vas adquirint de noves, generant moltes vegades un conflicte identitari interior. Tenen el gran repte de començar a construir una nova vida sovint des de zero.

És molt important que els docents pensem en aquest conflicte interior del nostre alumnat. Un infant o adolescent que ha arribat fa poc pot semblar-nos desconnectat, trist, enfadat o insegur, i sovint ho vivim com un problema d'adaptació. Potser hauríem de canviar la pregunta «Per què no s'adapta?» per: «Què està vivint interiorment aquest infant o jove? Quines pèrdues i canvis està elaborant?».

Això enllaça amb el dol migratori: una situació emocional complexa deguda als canvis que comporta la migració. No vol dir que tothom qui migra passi per un dol patològic, però sempre hi ha una enyorança de tot allò que s'ha deixat enrere: referents culturals, sentiment de pertinença, la pregunta de «qui soc» i «d'on soc». Sovint hi ha tensió entre les expectatives familiars i la societat d'acollida.

Segons Joseba Achotegui, professor de la Universitat de Barcelona, el dol migratori és el procés emocional que viu una persona quan emigra i ha de fer front a pèrdues, separacions, canvis i a la reorganització de la seva vida. Achotegui fa molt d'èmfasi en el fet que la migració no és per si mateixa una malaltia, sinó que moltes vegades representa oportunitats de canvi i benestar, però requereix reorganitzar la personalitat i reelaborar els vincles.

Achotegui també parla de la Síndrome d'Ulisses (o síndrome de l'immigrant amb estrès crònic i múltiple), terme encunyat el 2002. En situacions de migracions extremes i molt adverses, la persona queda superada en la seva capacitat d'adaptació: separacions familiars forçades, rutes perilloses on perilla la vida, precarietat extrema, barreres legals, soledat i falta de xarxa de suport. S'anomena així en referència a l'heroi de l'*Odissea* d'Homer, que va viure un viatge ple d'adversitats i perills lluny de la seva família, sumit en una gran tristesa i solitud.

Eva Gaudes:

Com deia Rafael Amor: *«No me llames extranjero porque haya nacido lejos o porque tenga el nombre de otra tierra»*. Les causes de la migració poden ser polítiques, econòmiques, socials o per canvi climàtic, de caràcter voluntari o forçós.

La Fundació IRES, en un estudi publicat el 2020, indicava que la depressió migratòria apareix a causa de l'impacte emocional del desarrelament, la pèrdua de la xarxa de suport, el xoc cultural i la dificultat d'adaptació; es diferencia del dol migratori normal en el fet que aquest últim és un procés d'adaptació gradual, mentre que la depressió bloqueja l'energia i el benestar.

Què perden les persones quan emigren? En primer lloc, el seu sentit d'identitat i de pertinença al grup conegut. Perdre les arrels és difícil de reenfocar. Per sort, al nostre sistema educatiu comptem amb recursos com les aules d'acollida. A més, entitats com IRES o Arrels fan una feina d'acompanyament molt valuosa que els docents podem conèixer per establir xarxa.

Segons Achotegui, existeixen els 7 dols del migrant:

1. La família i els éssers estimats.
2. La llengua.
3. La cultura.
4. La terra (paisatge, clima, olors).
5. L'estatus social.
6. El grup de pertinença.
7. La seguretat física.

Achotegui remarca que el dol migratori no afecta només l'immigrant, sinó també la societat d'acollida (que veu transformat el seu entorn i ha d'aprendre a conviure en positiu) i els familiars que es queden al país d'origen trobant a faltar els seus.

La intel·ligència migratòria és la capacitat d'adquirir estratègies i competències per afrontar aquestes adversitats. Aquest procés té una doble direcció: qui arriba s'ha d'anar adaptant, però la societat receptora també té un paper actiu imprescindible. Acollir no és oblidar la pròpia cultura d'origen ni pretendre que la persona esborri d'on ve, sinó obrir oportunitats, garantir drets humans i construir un futur comú compartit.

Pel que fa a l'evolució del model al sistema educatiu català des dels anys 80 fins a l'actualitat:

- **Anys 80:** L'educació compensatòria, molt vinculada a la Universitat Autònoma de Barcelona, amb mestres de suport atenent la diversitat cultural i la comunitat gitana (com l'experiència a Terrassa amb l'Escola Joan XXIII i figures mediadores comunitàries com la «Abuela Juana», a més de classes d'alfabetització desinteressades a les tardes).
- **Anys 90:** Tallers de català per a nouvinguts fora de l'aula ordinària.

- **Curs 2004-2005:** Creació formal de les aules d'acollida, amb professorat especialitzat a temps complet.
- **Actualitat:** Coordinació LIC (Llengua, Interculturalitat i Cohesió) i orientació cap al model inclusiu: els moviments de renovació pedagògica defensen que els suports i mentors entrin a l'aula ordinària per treballar de manera multinivell i evitar la segregació de l'alumnat, tot i que cal reivindicar fermament més recursos humans i materials per a la inclusió.

Eva Gaudes:

Passant al terreny de les dades i desmentint rumors, comptem amb plataformes com Verificat. Proposem una dinàmica interactiva basada en un programa de TV3:

- **«Els immigrants reben ajudes i subvencions només per la seva condició d'immigrants?»** → Fals. Les ajudes s'atorguen en funció de barems socioeconòmics i de renda, mai per l'origen.
- **«Cada any creix el nombre de nacionalitzacions?»** → Fals. Les xifres de l'INE mostren oscil·lacions i anys amb baixades notables.
- **«La majoria de la violència masclista és a càrrec d'immigrants?»** → Rotundament fals. Les dades oficials mostren que la gran majoria dels agressors són de nacionalitat espanyola.
- **«Els immigrants tenen més fills que els autòctons?»** → Cert. Les taxes de fecunditat mitjanes són lleugerament superiors i ajuden a sostenir la taxa de natalitat global.

És fonamental portar l'alfabetització mediàtica a l'aula: ensenyar als alumnes (especialment a secundària i batxillerat) a contrastar fonts oficials, detectar imatges descontextualitzades a les xarxes socials i desmuntar notícies falses (*fake news*).

Per acostar la realitat en primera persona, recomanem el programa de TV3 *Tot un món* (emès entre 2004 i 2016).

Marta Montesinos:

Tot un món ofereix centenars de capítols breus de tres minuts molt aprofitables per a la tutoria. Mostren la diversitat cultural des d'una vessant positiva d'arrelament i aportació social. Alguns capítols tracten temes de plena vigència avui dia, com «Servint a casa» (sobre dones llatinoamericanes cuidadores), i d'altres mostren la memòria històrica dels primers anys 2000 (com l'ús dels locutoris abans de l'arribada massiva d'internet i WhatsApp), reflectint com la comunicació a distància feia encara més dur el dol migratori.

Eva Gaudes / Marta Montesinos:

— Sí, Eva. No ho enllaço perquè com que has d'entrar amb l'enllaç i tot això em posava dificultats...

— Sí, però us passarem aquesta adreça i aquí teniu tots els capítols, que ja us dic que són centenars. Hi ha moltíssimes temàtiques.

Marta Montesinos:

D'acord, i seguint en la línia dels documentals més d'actualitat que us volem comentar, tenim per exemple aquest de *Flee*. Pensem que els agrada molt als alumnes, sobretot d'ESO, perquè és un documental en format d'animació que permet tractar temes com l'asil polític o les identitats. És el que dèiem: per ser migrant no perds totes les teves altres identitats. Aquí es narren en primera persona les vivències d'un refugiat afganès.

I *Waiting for Barcelona*, que potser us sona perquè ha estat premiat i ha sortit a molts festivals. Trobem que està molt vigent perquè ens explica com viu en Mou Lamin als carrers de Barcelona. Fan un seguiment de com és la vida d'una persona que s'ha de dedicar a recollir la ferralla pels contenidors. Dona per a un debat molt extens amb alumnes d'ESO o batxillerat sobre la Llei d'Estrangeria i el dret a la dignitat: tots tenim dret a emigrar, a moure'ns lliurement i a viure dignament en altres països.

A més d'aquests documentals, dels quals us en donem un petit tast perquè vosaltres indagueu els més adients, com a elements de treball pensem en pel·lícules basades en fets reals recents (2024-2026). D'una banda, *El 47*, la història del moviment veïnal al barri de Torre Baró a Barcelona, on van arribar moltes famílies d'altres regions d'Espanya (migracions internes del segle XX). Protagonitzada per Eduard Fernández, serveix per treballar la memòria històrica, la cohesió social, comparar les migracions del segle XX amb les actuals, el teixit comunitari i la importància de tenir serveis públics.

L'altra pel·lícula basada en fets reals és *El viatge al país dels blancs*, sobre la història d'Ousman Umar, un nen de Ghana que va sortir d'allà amb 13 anys i va fer una migració de 5 anys fins a Europa, amb una duresa i perills extrems. En arribar a Barcelona viu al carrer sense recursos fins que una família l'acull i l'ajuda a començar una nova vida. Ell acaba fundant una ONG i ajudant altres migrants. Serveix per treballar a l'aula la realitat dels menors estrangers no acompanyats, les xarxes d'acollida familiars i educatives, el racisme i l'esperança.

Eva Gaudes:

Volia afegir que aquesta història va acompanyada d'un llibre magnífic que recomano molt per a 3r d'ESO, on es treballa geografia i migracions humanes. Jo el tindria a la biblioteca per passar-lo per totes les classes. Als alumnes els crida molt l'atenció

quan un llibre té pel·lícula; permet fer lectures col·laboratives en veu alta i treballar l'oratòria. I sobre *El 47*, comença explicant la lluita per construir els sostres en un sol dia amb suport veïnal per evitar el desnonament. Bé, jo em disculpo perquè és la meva hora de sortida i us he de deixar per una altra tasca. Una forta abraçada i ens veiem al webinar 3!

Marta Montesinos:

Gràcies, Eva. Seguint el fil d'aquest llibre i pel·lícula, per a l'alumnat que potser no sosté una pel·lícula sencera, se'n poden seleccionar fragments útils per a cicle superior de primària o secundària.

El viatge de la migració va des del punt de partida fins a la construcció d'una nova identitat compartida. Hi ha diverses etapes clau:

- **El dol migratori:** No és una malaltia, sinó un procés natural d'adaptació i reorganització interna davant de pèrdues (terra, família, llengua). Els centres podem facilitar-lo si escoltem, hi dediquem temps i empatia.
- **Aculturació:** La trobada entre la cultura d'origen i la d'acollida, amb intercanvi i negociació d'hàbits quotidians.
- **Identitat híbrida:** La persona no ha de triar entre un lloc o un altre; agafa el millor de totes les arrels i experiències.
- **Pertinença i inclusió:** Sentir-se part activa de la comunitat educativa amb igualtat d'oportunitats, anant més enllà de la simple integració.
- **Transculturació:** Espai compartit on totes les cultures es transformen i s'enriqueixen mútuament.

Com a societat i com a docents: sabem acollir? Us proposem recuperar el documental de Manolo Sanlúcar dels anys 80, *Les cultures dels immigrants*. El segle XX a casa nostra va ser el segle de les migracions internes: la majoria de nosaltres som fruit de migracions (com l'arribada de famílies des de Castella o Andalusia a l'Estació de França als anys 60). Acollir no és només obrir la porta i donar informació pràctica: és transformar la diferència en riquesa compartida i crear espais de diàleg intercultural.

A l'escola, les fases serien:

1. **Rebre:** Obrir les portes físicament.
2. **Acompanyar:** Figures com padrins o mentors que tenen cura del benestar i els vincles.
3. **Incloure:** Fer espai a la seva cultura, llengua i història a l'aula ordinària.
4. **Generar pertinença:** Quan l'alumnat construeix amistats, se sent segur i demana participar voluntàriament en activitats com els Jocs Florals.

Com a recursos addicionals destaquem:

- La maleta pedagògica de Fundesplai (llibres, cançons, guies didàctiques).
- El documental *Papallones Negres* (sobre migracions climàtiques a través de tres dones).
- El reportatge de la Fundació Arrels / Àmbit Prevenció / Altafulla sobre sensellarisme en persones migrades a Catalunya.
- La sèrie *El cas d'algú* (TV3).

Al tercer webinar, el nostre company Humbert Burcet (assessor LIC) aprofundirà en l'organització de centre, l'aula d'acollida, projectes comunitaris d'èxit i didàctica concreta.

Torn d'intervencions i preguntes del xat (01:19:00 - 01:45:32)

- **Pla d'acollida del centre (Susana):** Marta remarca que el pla d'acollida ha d'incloure tot el personal (docents, monitors de menjador, cuina, neteja i estudiants en pràctiques), ja que molts també han viscut processos migratoris.
- **Comentaris amb prejudicis entre docents (Cristina):** Com gestionar frases com «és un nen del Raval, no hi ha res a fer»? Proposa utilitzar aquests vídeos i reflexions en reunions de cicle o departament per connectar amb la pròpia història migratòria familiar i canviar el judici per la pregunta: «Què li està passant a aquest alumne?».
- **Dol migratori complex (Jordi):** Cas d'una alumna cubana que culpava la mare del canvi de vida. Marta recorda que Joseba Achotegui explica que el dol no és lineal i sovint genera conflictes intrafamiliars.
- **Vinculació de les famílies:** Estratègies clau: coordinació amb la meva/el meu treballador/a social de l'EAP o del CAP, sol·licitud del servei gratuït de mediadors i traductors culturals del Departament (molt recomanable per a comunitats amb codis culturals allunyats, com la xinesa), i projectes comunitaris com l'ApS d'alfabetització en català per a mares que comparteix la docent Alejandra.
- **Conflictes lingüístics i històrics a l'aula (Ana):** Cura amb el llenguatge a les classes d'història (ex. ús de termes com «moros i cristians») i treballar el llenguatge no violent i el context d'època.
- **Negativa a anar a l'aula d'acollida:** Davant d'alumnes que volen fer només el currículum ordinari, cal assessorament de la comissió d'atenció a la diversitat/inclusió (CAD/CEI) i de l'EAP per trobar l'equilibri entre inclusió i base lingüística.
- **Desconeixement total de la llengua i analfabetisme previ (Mari Carmen):** Cas d'un alumne de muntanya del Pakistan que parla un dialecte minoritari. Marta

transmet tranquil·litat: la prioritat és el vincle, la calma, el to de veu, la mirada i el joc; els aprenentatges formals vindran després.

- **Xoc cultural extrem (matrimonis pactats o retorn militar):** Coordinació urgent amb Serveis Socials i EAP davant casos de vulnerabilitat de drets infantils.
- **Segregació al pati i menjador (Laura):** Marta subratlla que l'aula d'acollida ha de ser un recurs puntual i mai a temps complet per no aïllar l'alumnat; cal dinamitzar activitats i jocs cooperatius durant el temps de migdia i esbarjo.

Cloenda:

Agraïments de Marta Montesinos i l'organització de l'IDP-UB, acomiadament i recordatori de la tercera sessió amb Humbert Burcet el dimecres següent.